

9. Забарна А. Комп'ютерні зорієнтовані технології. // Сучасні шкільні технології. – Київ.: Редакція загально педагогічних газет, 2004. – С.61-70.

О.О.Сорокіна

КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

В статье анализируется понятие "компетентность", рассматривается широкий спектр точек зрения, касающихся проблемы профессиональной компетентности будущего педагога. Для студентов педагогических вузов.

The article deals with the term "competence", lots of different points of view concerning the problems of professional competence of future teachers are analyzed. For students of pedagogical universities and institutes.

Процеси демократизації суспільства підвищують роль людського фактору в соціальних процесах, ускладнюють вимоги до особистості, яка здатна до активної, творчої діяльності, відповідальної поведінки її в політичному, соціально-економічному, професійному та культурному житті.

Багатоаспектність та багатоплановість дій особистості в суспільному житті породжує проблему якісної освіти, удосконалення професійної підготовки майбутніх спеціалістів та насамперед майбутніх педагогів.

Проблема модернізації підготовки педагогічних кадрів сьогодні актуальна як ніколи, оскільки об'єктом праці вчителя виступає людська індивідуальність у всій її неповторності. Проблема професійної підготовки майбутнього вчителя полягає у визначенні критеріїв, які характеризують його професіоналізм та готовність до творчої, професійної діяльності.

В останній час більшість учених схиляється до загального висновку про те, що таким критерієм може виступати компетентність як складне особистісне утворення, яка характеризує ступінь готовності вчителя вирішувати навчально-виховні проблеми.

Саме поняття "компетентність", досить широке за змістом, стає предметом вивчення з боку соціологів, психологів

та педагогів. Аналіз наукової літератури з цього питання дозволяє говорити про те, що сутність поняття “компетентність” не має єдиного тлумачення.

У методичній літературі існує велика кількість підходів до визначення сутності професійної компетентності вчителя: від розробки основ формування педагогічної спрямованості особистості вчителя (А.А.Орлов, С.Т.Каргін, І.Я.Фастовець та ін.), розвитку професійно важливих якостей та особистості в цілому (Є.П.Білозерцев, І.А.Колеснікова, А.Є.Кондратенков, Н.В.Кузьміна, М.Д.Левітов, І.Я.Лернер, М.М.Скаткін, В.А.Сластьонін та ін.) до визначення сутності витоків педагогічної творчості (В.Т.Андреев, Ю.Н.Кулюткін, В.І.Загвязинський, М.М.Поташник та ін.), аналізу психологічних основ професійної діяльності вчителя (Л.С.Виготський, А.Н.Леонтьєв, Д.Б.Ельконін, А.М.Матюшкін, С.Л.Рубінштейн та ін.).

Велика кількість підходів говорить про складність феномену, який досліджується, та односторонність вирішення питання про сутність професійної компетентності сучасного вчителя.

Мета нашої статті полягає в тому, щоб на основі аналізу різних точок зору, підходів та висновків авторів конкретизувати сутність компетентності як важливої характеристики педагогічного професіоналізму, її зміст та структурні компоненти, виділити професійно значущі якості спеціаліста, які виявляються на особистісному рівні у формі ціннісно-смыслових норм діяльності вчителя.

Як було вже зазначено вище, у наш час відсутнє єдине визначення поняття професійної компетентності. Огляд психолого-педагогічної літератури та інших інформаційних джерел, присвячених цій проблемі, показує, що можна виділити декілька підходів до визначення поняття “професійна компетентність”. Так, наприклад, закордонні дослідники назване поняття іноді трактують як “поглиблене знання”, “стан адекватного виконання завдання”, “здатність до актуального виконання діяльності”, “ефективність дій” [4].

Деякі вчені сутність компетентності зводять до набору вмінь, а саме:

- вміння працювати згруповано у тісній кооперації, беручи на себе відповідальність та беручи участь у прийманні рішень стосовно організації процесу досягнення очікуваного результату;
- вміння працювати самостійно, без постійного керівництва;
- вміння працювати з проблемами та шукати шляхи їх вирішення;
- вміння здійснювати аналіз нової ситуації, використовуючи існуючі знання;
- вміння діяти в невизначених умовах, самостійно здобуваючи інформацію, якої бракує;
- здатність кооперувати свої зусилля з іншими членами групи [5].

Аналізуючи позицію автора в трактовці сутності поняття “компетентність”, не можна не побачити її однобічності, як і в тому разі, коли окремі автори сутність замінюють знаннями.

На відміну від зазначених точок зору, Е.Ф.Зеєр під професійною компетентністю розуміє сукупність професійних знань, умінь, а також способи виконання професійної діяльності [2].

Варто зазначити, що оскільки в особистісноорієнтованій парадигмі сучасної освіти центральне місце відводиться особистості, яка актуалізується самостійно, то й сам процес підготовки сучасного вчителя має бути націлений на формування професійного складу його особистості. У зв'язку з цим одним з найбільш поширених визначень терміна, який ми розглядаємо, у вітчизняній психолого-педагогічній літературі є таке: “якість, властивість або стан спеціаліста, які забезпечують разом або окремо його фізичну, психічну та духовну відповідність необхідності, потребі, вимогам професії, спеціальності, спеціалізації, стандартам кваліфікації службовій посаді, яку займає” [3].

Враховуючи багатоаспектність та багатофункціональність праці вчителя, цілком справедливе твердження А.Сєрого про те, що головним показником компетентності має бути особистісне зростання спеціаліста. Учений вважає, що “здатність робити осмислений вибір,

приймати відповідальність за своє існування, довіряти іншим людям, любити, відстоювати свою думку та інше” є важливими характеристиками компетентності спеціаліста [6].

А.Серий, на відміну від Е.Ф.Зеєра, вважає, що саме зазначені вище якості допоможуть майбутньому професіоналові задіяти весь потенціал знань, вмінь та навичок, які він отримав у вищому навчальному закладі. Цілком справедливим твердженням є те, що при визначенні сутності компетентності важливо враховувати не тільки зміст освітнього процесу, який опосередковує засвоєння професійних знань, умінь та навичок, але й умови особистісного зростання студента, його ідентичності “я – професіонал”.

Вивчення наукової літератури дозволило виявити ще один аспект професійної компетентності вчителя, який не завжди привертав увагу дослідників, це спілкування. Педагогічна діяльність завжди є двостороннім процесом, взаємодією, співробітництвом та співтворчістю, що передбачає перш за все комунікацію, спілкування в системі “учитель – учень”, “викладач – студент”.

Професійна компетентність педагога – це сформованість у його праці різноманітних сторін педагогічної діяльності і педагогічного спілкування, у яких самореалізована особистість педагога на рівні, що забезпечує стійкі позитивні результати в навчанні і розвитку учнів.

Погоджуючись з позицією Е.Ф.Зеєра, який стверджує, що метою освіти не має бути формування людини із задалегідь заданими властивостями і якостями, і точкою зору А.Серого, згідно з якою в освітньому процесі слід забезпечити особистісне зростання майбутнього професіонала, ми вважаємо, що сам термін “професійна компетентність” має поєднувати в своєму змістові потребу особистості в самозмінах, саморозвитку та самореалізації. Компетентність вчителя необхідно розглядати крізь призму відношення суб’єкта діяльності до іншої людини.

Педагогічна професія водночас є перетворюючою та керуючою. А для того, щоб керувати процесом розвитку особистості, треба бути компетентним. Тому поняття професійної компетентності педагога являє собою єдність його

теоретичної та практичної підготовки в цілісній структурі особистості, характеризує його професіоналізм.

Зміст професійної компетентності педагога тієї чи іншої спеціальності визначається кваліфікаційною характеристикою. Вона являє собою нормативну модель компетентності педагога, відображуючи науково обґрунтований склад професійних знань, умінь та навичок. Кваліфікаційна характеристика – це, по суті, зведення узагальнених вимог до вчителя на рівні його теоретичного та практичного досвіду.

Зміст педагогічної освіти можна розглянути як єдність знань і вмінь, досвіду творчої діяльності та досвіду емоційно-ціннісного ставлення до педагогічної дійсності. Взаємозв'язок цих компонентів не є протиріччям їх лінійності, коли попередні елементи можуть до певного моменту існувати окремо від наступних, але наступні неможливі без попередніх.

Враховуючи специфіку діяльності вчителя, треба визначити суттєві характеристики компетентності як показника педагогічного професіоналізму. Як показує аналіз структурних компонентів діяльності вчителя, професійна компетентність майбутніх педагогів характеризується соціальністю, культуродоречністю, міжпредметністю, системністю, ситуативністю, мотивованістю та практичною спрямованістю. Одним з пріоритетних показників компетентності вчителя є творчий потенціал його особистості.

Компетентність – це складне особистісне утворення, яке поєднує в собі професійні знання, уміння, навички, які передбачають результативність педагогічних дій, прагнення та здатність реалізовувати особистісний потенціал, що забезпечує творчість у вирішенні педагогічних проблем, особистісну відповідальність за результати праці вчителя та необхідність постійного професійного зростання та самовдосконалення.

Компетентність майбутнього вчителя виступає і як мета, і як результат педагогічного впливу навчального процесу на особистість. Це складне особистісне утворення формується в процесі оволодіння студентами системою професійних знань, умінь та навичок, засвоєння педагогічною практичною діяльністю, вдосконалення професійно-педагогічних здібностей

за допомогою системи рольових, ігрових та тренінгових завдань.

Таким чином, професійна компетентність як сукупність якостей та здібностей майбутнього спеціаліста виникає, розвивається та вдосконалюється в процесі активної діяльності, шляхом різноманітних активних форм та методів, які забезпечують суб'єкту позицію кожному студенту. Сучасні моделі та технології особистісно-орієнтованого навчання у вищій педагогічній школі забезпечують навчальне середовище, здоровий психологічний клімат, які позитивно впливають на формування професійної компетентності майбутніх педагогів. Все це у комплексі формує та розвиває особистість майбутнього педагога таким чином, щоб вона володіла способами саморозвитку та самовдосконалення, що забезпечувало б педагогу ефективне функціонування як суб'єкта-професіонала в системі "людина – людина".

Література

1. Адольф В.А. Формирование профессиональной компетентности будущего учителя // Педагогика. – 1998. – №1. – С.72-75.
2. Зеер З.Ф. Психология профессий: Учебное пособие. М.: Академия, 2003. – 336 с.
3. Лукьянова М.И. Психолого-педагогическая компетентность учителя: диагностика и развитие. - Ульяновск: ИПК им.Ульянова, 1996. – 227 с.
4. Мутовкина О.М. Слагаемые профессиональной компетентности преподавателя иностранных языков. - Волгоград, 2001.-188с.
5. Равен Дж. Компетентность в современном обществе. – М., 2002. – С.11-13.
6. Серый А. Становление компетентности практического психолога // Высшее образование в России. – 2005. – №5. – С. 63.
7. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Народное образование. – 2003. – №2.